

ks. Rafał Rybacki

DOKUMENT LOKACYJNY MIASTA GOSTYNIA

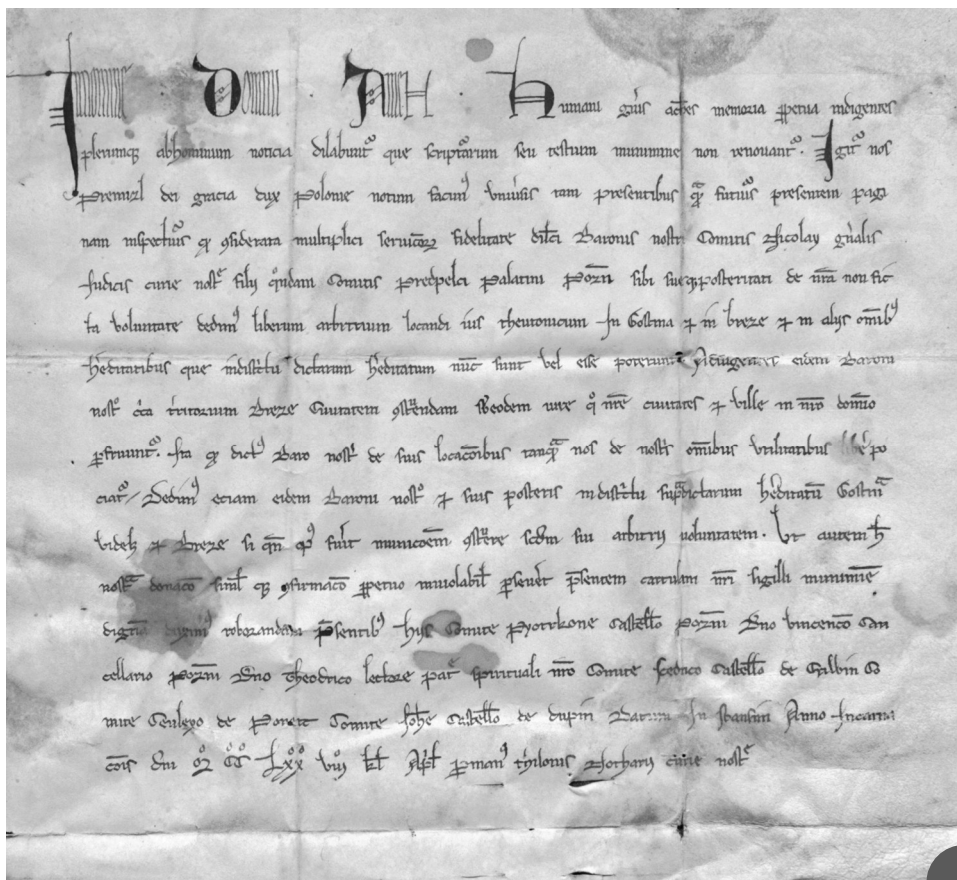
Akt znany był historykom już w XIX wieku. Odczytywano go i przedrukowywano kilkakrotnie, m.in. we *Wzorach pism dawnych* (1939), *Polsce wieków średnich* Joachima Lelewela (1851), czy *Städtebuch des Landes Posen* Heinricha Wuttkego (1874). Akt ten, spisany po łacinie, przechowywany jest obecnie w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie. Niestety, do współczesności przetrwał bez pieczęci.

W XX stuleciu po raz kolejny przetłumaczył go na język polski ks. Stanisław Kozierowski, cytując go m.in. w wydanej w Poznaniu w 1913 roku pracy *Dzieje Gostynia w średnich wiekach*. Praca ta znacząco upowszechniła treść dokumentu lokacyjnego. To przede wszystkim na tej publikacji opierali swoje badania pierwsi gostyńscy regionaliści. W 1926 roku dokumentem lokacyjnym zajął się wykładowca łaciny w Gimnazjum w Gostyniu, prof. Józef Godlewski. Drugie tłumaczenie ukazało się w czasopiśmie „Ziemia Gostyńska” 1926, nr 3, s. 38-39. Z obu korzystał Paweł Teodor Schulz, pisząc pierwszą książkę o historii Gostynia – *Dzieje miasta Gostynia w zarysie* (Gostyń 1939).

W końcu lat siedemdziesiątych XX wieku przystąpiono w Gostyniu do prac badawczych, które ostatecznie zaowocowały monografią *Dzieje ziemi gostyńskiej*. Książka ukazała się pod redakcją prof. Stanisława Sierpowskiego w Poznaniu w 1979 roku. W rok po obchodach jubileuszu 700-lecia miasta. Wówczas też pojawiła się po raz pierwszy fotokopia dokumentu. Czarno-białą odbitkę zamówiło Muzeum w Gostyniu. W 2007 roku gostyńska pla-

cówka muzealna zleciła ponowne wykonanie odbitki dokumentu lokacyjnego. Tym razem dotarł już do Gostynia skan kolorowy.

Mając kopię dokumentu i dwa, nieco różniące się w szczegółach, tłumaczenia, zlecono jeszcze jedno. Zostało ono zaopatrzone w aparat krytyczny, który ma pomóc w lepszym zrozumieniu treści dokumentu. To tym istotniejsze, że miasto Gostyń jest dziś już bezspornie potwierdzoną pierwszą udaną prywatną lokacją miejską w Wielkopolsce.

Dokument lokacyjny Gostynia

Dokument lokacyjny Gostynia

In nomine domini amen. Humani generis actiones memoria perpetua indigentes plerumque ab hominum noticia dilabunturi que scriptuarum seu testium munimine non renovantur. Igitur nos Premizl dei gracia dux Poloniae notum facimus universis tam presentibus quam futuris presentem paginam inspecturis, quod considerata multiplici servitiorum fidelitate dilecti baronis

nostri comitis Nikolay generalis iudicis curie nostrae, filii quondam comitis Predpelci palatini Posnaniensis sibi sueque posteritati de nostra non ficta voluntate dedimus liberum arbitrium locandi jus theutonicum in Gostina et in Breze et in aliis omnibus haereditatibus que in districtu dictarum haereditatum nunc sunt vel esse poterunt adjunctes eidem baroni nostro circa territorium Breze civitatem construendam sub eodem jure, quo nostrae civitates et villae in nostro dominio perfruuntur, ita quod dictus baro noster de sisis, locacionibus tanquam nos de nostris omnibus utilitatibus libere, potiat. Dedimus eciam eidem baroni nostro et suis posteris in districtu supra dictarum haereditatum, Gostin videlicet et Breze, si quando questus fuerit, municionem construere secundum su arbitrii voluntatem. Ut autem haec nostra donacio simulque confirmacio perpetuo inviolabilis perseveret praesentem cartulam nostri sigillii munimine dignam duximus roborandam, praesentibus hys: comite Pyotrhone castellano Posnaniensi, domino Vincencio cancellario Posnaniensi, domino Theodorico lectore, patre spirituali nostro, comite Scedrico castellano de Criwin, comite Ceuleyo de Ponett, comite Johanne castellano de Dupin. Datum in Zbansim anno incarnationis MCCLXXXVIII Kalendis Aprilis, per manus Thilonis notarii curiae nostre.

* * *

W imię Pańskie. Amen. Czyny rodzaju ludzkiego¹, domagające się ustawicznej pamięci, mogą wielokrotnie ujść² (bądź rozproszyć się) [w] pamięci ludzi, jeśli nie są odnawiane na sposób pisemnego potwierdzenia przez świadków bądź przepisania³. Tak więc My, Przemysł, z Bożej łaski Książę Polski obwieszczamy⁴ wszystkim, tak obecnym, jak i tym, mającym czytać ten zapis w przyszłości⁵, iż po rozważeniu wierności wielorakich służb⁶ Umiłowanego Barona, Naszego Komesa⁷ Mikołaja, Sędziego Generalnego

¹ Warto zaakcentować słowo: „humani generis” – tj. genitivus od „humanum genus” – „rodzaj ludzki”.

² „Dilabunturi” (verbum deponentium, tj. forma bierna mająca znaczenie czynne), od „dila-bor” – tu: „rozpraszam”, „uchodzę”.

³ Rozróżnianie na „scriptura” – tu: „przepisanie” i „munimen testium” – tu: „pisemne potwierdzenie przez świadków”.

⁴ „Notum facimus” – dosł. „czynimy znanym”. Formuła używana do dziś m.in. w formule beatyfikacyjnej: np. „Facultatem facimus ut venerabilis Servus Dei...” (dosł. „Czynimy uprawnieniem”).

⁵ „Presentem paginam inspecturis” – jest to łacińska forma partitipium futuri. Przykładem tej formy jest np. słowo „natura” – dosł. „mająca się narodzić”, pochodząca od „nascor” – „rodzić”.

⁶ „Considerata fidelitate” – forma ablativus absolutus, oznaczająca imiesłów dokonany. Słowo „servitorium” można by oddać jako „służb” (od „servitium – służba, obowiązek, powinność”).

⁷ „Comes” – średniowieczne: „hrabia”, „naczelnik grodu”, „naczelnik dzielnicy”.

Naszego Dworu, syna Przedpełka, niegdyś Wojewody⁸ Poznańskiego, iż w naszej nie wymyślonej życzliwości daliśmy – jemu samemu, jak i jego potomnym wolną wolę osiedlania na prawie niemieckim w Gostyniu i w Brzeziu oraz we wszystkich innych posiadłościach, które w granicach wspomnianych dziedzictw znajdują się obecnie lub będą mogły się znaleźć. Nadajemy ponadto temuż Baronowi zezwolenie na zbudowanie miasta⁹ na terytorium wokół Brzezia, na tym samym prawie, na jakim funkcjonują miasto i wsie nam podlegające w taki sposób, aby tenże nasz Baron – podobnie jak my na mocy naszych lokacji – mógł swobodnie władać swoimi majątkami. Pozwoliliśmy również temuż Baronowi i jego potomkom w obwodzie wymienionych posiadłości, to jest Gostynia i Brzezia – o ile kiedyś zajdzie niebezpieczeństwo¹⁰ – wznieść obwarowania stosownie do zapatrywań, według swobodnego rozstrzygnięcia. Aby ta nasza darowizna i jednocześnie zatwierdzenie pozostało na zawsze nienaruszone, postanawiamy, aby dokument ten został w godny sposób umocniony (zaopatrzony)¹¹ naszą pieczęcią w obecności następujących [dopis: bez słowa osób]: Komesa Piotrka, Kasztelana Poznańskiego, księdza¹² Wincentego Kanclerza Poznańskiego, Lektora księdza Teodoryka, naszego Ojca Duchownego, Komesa Scydryka, Kasztelana Krzywińskiego, Komesa Cewleja z Ponieca, Komesa Jana Kasztelana Dubińskiego. Spisane w Zbąszyniu w Roku Wcielenia¹³ 1278, w miesiącu kwietniu dnia pierwszego¹⁴, spisane ręką Tylona, naszego nadwornego Pisarza.

⁸ „Palatinus” – średniowieczne: „kasztelan”, „wojewoda”, „podskarbi”, „hetman”.

⁹ „Civitatem construendam sub eodem jure” – forma gramatyczna gerundivum oznacza miasto „mające być wybudowane”.

¹⁰ „Si quando questus fuerit” – słowo „questus” oznacza: „skarga”, „narzekanie”, „lament”. Kontekst wskazuje na sytuację, stanowiącą wprost zagrożenie dla miasta.

¹¹ „Roboratus” – dosł. „posiłony”.

¹² „Dominus” – słowo to sugeruje stan duchowny tychże osób, jednakże nie musieli oni posiadać święceń kapłańskich. Przynależność do stanu duchownego w średniowieczu nie zawsze wiązała się z przyjęciem święceń (tzw. Ordines Maiores). W tym kontekście słowo „ksiądz” domaga się sprecyzowania.

¹³ „Anno Incarnationis Dominicae” – „w Roku Wcielenia Pańskiego”, tj. od narodzenia Chrystusa. Ta formuła datacji była często używana także przez kancelarię papieską.

¹⁴ „Kalendae” – „kalendy”, tj. między innymi „pierwszy dzień miesiąca”.